Redistribuční dopady českého důchodového systému – mikroekonomický přístup

*Alena Vančurová – Eliška Čejková – Stanislav Klazar**

Abstrakt:

Palčivým problémem důchodového systému České republiky je úroveň uspokojení potřeb osob samostatně výdělečně činných (OSVČ). Podle dostupných údajů vykazují OSVČ zisky (základy daně), které jsou dlouhodobě blízko hranice minimálních vyměřovacích základů. Abychom tento problém posoudili, odhadujeme v textu náhradový poměr, resp. podíl celoživotních důchodových dávek k celoživotním příspěvkům za využití jednotné databáze vyměřovacích základů důchodového pojištění. Lze shrnout, že rozdělení příjmů OSVČ je významně nerovnoměrné a soustřeďuje se především na úrovni zisku, který po úpravě odpovídá minimálnímu vyměřovacímu základu pro výpočet pojistného pro důchodové pojištění. Vzhledem ke značnému stupni sociální solidarity českého penzijního systému je obecným výsledkem skutečnost, že OSVČ si vedou ve srovnání se zaměstnanci lépe, pokud jde o relativní vyjádření pomocí náhradových poměrů (více jak 60 % vs 50 %), ale hůře, pokud bereme v potaz pouze nominální výši starobního důchodu.

Klíčová slova: Příjmové rozdělení; Zaměstnanec; OSVČ; Starobní důchod; Náhradový poměr; Přerozdělování; Solidarita; Progresivita; Celoživotní dopad.

JEL klasifikace: D3, D63, E24, H23, H55, J2.

1 Úvod

V českém penzijním systému existují dvě nově akcentovaná, diskutovaná a vysoce problematická témata, a to a) rozdíl mezi nominálními dávkami a relativní úrovní dávek pro živnostníky a b) rozdíl mezi nominálními penzijními dávkami pro muže a ženy.

Komplexně zaměřená (a z dlouhodobého hlediska udržitelná) důchodová reforma ovšem není agendou, která by dnes ležela na stole české vlády, českých politiků a následně také občanů země (Vostatek, 2021). Špatná (nebo diplomatictěji řečeno

* Alena Vančurová; Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví, katedra veřejných financí, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <vancura@vse.cz>.

Eliška Čejková; Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví, katedra veřejných financí, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <eliska.cejkova@kassoft.cz>.

Stanislav Klazar; Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví, katedra veřejných financí, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <stanislav.klazar@vse.cz>.

Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu Fakulty financí a účetnictví Vysoké školy ekonomické v Praze *Ekonomické a institucionální aspekty veřejných financí*, evidovaného Interní grantovou agenturou Vysoké školy ekonomické v Praze pod označením F1/7/2019.

neuspokojivá) zkušenost s komplexní reformou českého penzijního systému nastartovanou 1. 1. 2013, a s tím související ukončení druhého, plně financováno pilíře po pouhých 3 letech fungování, jsou hlavním důvodem, proč česká vláda dosud nebyla ochotna být jen uvažovat o některých zásadních změnách systému. Nyní je čas pouze na parametrické změny (Šustr, 2019), jako je pozitivní diskriminace penzijních dávek žen nebo mírné úpravy zákonného věku odchodu do důchodu (Szczeptański, 2018).

Tato situace také otevírá dveře pro některé z inovativních přístupů jak dlouhodobě zlepšit finanční stabilitu a přiměřenost penzijního systému pomocí nástrojů (metod) z oblasti „mimo systém“, zejména se cílí na veřejnou gramotnost v oblasti celoživotního spoření (investování). Dále, bez ohledu na budoucí demografické trendy nebo vývoj na kapitálových trzích má včasná (být jen přibližná) znalost budoucích penzijních dávek potenciál umožnit účastníkům penzijního systému činit správná rozhodnutí.

V tomto příspěvku odhadujeme jednak náhradové poměry, jednak celoživotní návratnost českého penzijního systému. Porovnáváme dvě konkrétní skupiny – osoby samostatně výdělečně činné (dále jen OSVČ) a zaměstnance.

Aktuálnost a hospodářsko-politickou relevanci tohoto tématu vidíme jednak v tom, že 1) v současné době první „celoživotní“ OSVČ opouštějí trh práce a začínají pobírat starobní důchody, jednak v tom, že 2) výsledky naší analýzy mohou posloužit v diskusi o nutných změnách penzijního systému v námi predikované další důchodové komisi.

Zbývající část příspěvku je uspořádána následovně. Po přehledu literatury v další části popisujeme český penzijní systém a zaměřujeme se na dávky ze systému a platby do systému. Dále je představen zjednodušený model pro výpočet celoživotních dávek (benefitů) a plateb společně s diskusí o předpokladech, za nichž je model platný. V navazující části jsou probrány klady a záporné datové základny a její základní charakteristiky jsou porovnány s jinými databázemi. Je prokázán vysoký stupeň vhodnosti a užitečnosti zvolené databáze. Následující část porovnává hlavní výsledky pro obě skupiny ekonomických subjektů (zaměstnance a OSVČ) a odvozuje některá doporučení pro veřejnou politiku. Text je ukončen shrnutím v závěru.

2 Přehled literatury a diskuse postupů

Zaměříme se u zaměstnanců a OSVČ na rozdíl jednak mezi a) nominálními dávkami (MPSV, 2016b) a jednak mezi b) relativní úrovní dávek (v %), měřený standardními hrubými náhradovými poměry (replacement rates). Často akcentovaný rozdíl mezi nominálními penzijními dávkami pro muže a ženy nebude předmětem naší analýzy, i když do budoucna to zůstává jako téma k diskusi a hledání řešení.

Tento meziskupinový rozdíl vyplývá z konstrukce vyměřovacího základu OSVČ a za určitých předpokladů je částečně obhajitelný. Z politického hlediska je odlišná (nižší) finanční zátěž pro konkrétní skupinu obyvatelstva účinným a běžným způsobem, jak přilákat hlasy voličů. Na druhou stranu je z ekonomického hlediska jediným opravdu ospravedlnitelným důvodem odlišné (nižší, resp. vyšší) zátěže pro konkrétní skupinu obyvatel produkce externalit (pozitivních, resp. negativních) (Gruber, 2015; Tresch, 2014; Varian, 1992). Vyplývá to z obecně uznávané a požadované alokační funkce veřejných financí. Otázkou je, zda OSVČ generují pozitivní externality, aby se tak opodstatnila možnost nižší odvodové zátěže. To může platit pro některé začínající podnikatele, fin-tech projekty a činnosti založené na moderních technologiích, které posouvají výzkum a vývoj kupředu (Klazar aj., 2021). Autoři nicméně zůstávají důvodně skeptičtí, že jde o tyto případy u většiny OSVČ.

Dalším argumentem obecně sdíleným, ale ne zcela platným, je to, že činnost OSVČ je obecně rizikovější. Ekonomická teorie předpokládá, že vyšší riziko má doprovázet vyšší úroveň zisku, ale zisku před zdaněním a odvody. Nezdá se tedy, že by tento argument mohl být relevantním důvodem pro snížení daňové zátěže. Jeden relevantní, ale více technický důvod, je diskutován rovněž v oddíle 3.3.

Lze shrnout, že nižší odvodové povinnosti OSVČ jsou spíše reliktem minulosti, devadesátých let minulého století, kdy byla snaha tento sektor významně podpořit, a tak ho restartovat a reagovat na jeho silné potlačení v období plánované ekonomiky.

V našem příspěvku se zaměříme „pouze“ na první (průběžný) pilíř, ostatní důchodové pilíře mají v České republice jen malou roli (blíže k fiasku českého druhého pilíře viz (Potůček, 2018; Potůček a Rudolfová, 2016; MPSV, 2014). Důležitost penzijních dávek z prvního pilíře pro české důchodce je vyjádřena v příloze č. 1. Jiné než veřejné zdroje příjmů jsou v ČR obecně velmi nízké (kolem 20 %), přitom průměr za všechny státy OECD je více jak 40 %.

3 Metodologie a modelování

Námi zvolený mikroekonomický přístup lze uvést diskusí významu OSVČ v penzijním systému. Je možné částečně vyjít z následující tabulky. Přibližně 13,5 % celkového hrubého příjmu domácnosti pochází z příjmu OSVČ, ve srovnání s téměř 60 % příjmů ze mzdy nebo platu. Tyto hodnoty mohou být považované za nízké, nicméně v příspěvku se zaměřujeme na domácnosti (ekonomické subjekty), které se na příjmy ze samostatné činnosti silně spoléhají. Existuje něco málo pod půl milionem osob, které jsou samostatně výdělečně činné „na plný úvazek“ a jak uvidíme později, polovina z nich budou jako důchodci čelit dramatickému poklesu nominálních příjmů. Relativní (efektivní) odvodová zátěž tohoto druhu příjmů (5,1 %) je ve srovnání se mzdami (11 %) mnohem nižší.

Tab. 1 Mikroekonomický pohled na odvodové povinnosti OSVČ a jejich význam ve financování domácností

Zdroj příjmů	jako % hrubého příjmu domácnosti	relativní zátěž
Mzdy	59,55 %	11,00 %
Příjem OSVČ	13,49 %	5,10 %
Sociální příjem	24,10 %	0,00 %
Jiné	2,85 %	X

Zdroj: MFČR (2015), autorské výpočty.

Pozn.: "X" znamená, že údaje nejsou k dispozici. Relativní zátěž je definována jako podíl daně z příjmu fyzických osob a pojistného sociálního pojištění a mzdových nákladů nebo zisku.

Pokud jde o osoby samostatně výdělečně činné, můžeme shrnout, že:

- pro relativně nezanedbatelný počet (cca 260 000, viz dále) domácností (ekonomických subjektů) je tento druh příjmu vysoce relevantní,
- v těchto letech (2015+) rovněž dosahují řádného důchodového věku, a
- úroveň efektivní zátěže je pro tuto skupinu relativně nízká, z čehož vyplývá i nízký starobní důchod.

OSVČ platily nízké daně a nízké pojistné na důchodové pojištění a mohou se potýkat s dramatickým poklesem své životní úrovně v penzi. To se následně může stát nejen ekonomickým, ale také sociálním a politickým problémem.

3.1 Český penzijní systém

V této části je schematicky popsán český penzijní systém. Odvodíme zjednodušený model pro výpočet celoživotních příspěvků a toků plateb a diskutujeme předpoklady, za kterých je model platný.

Teoreticky by penzijní systém měl vykazovat tři částečně nekompatibilní charakteristiky:

- určitou míru solidarity (sociální/příjmová solidarita, založená na přerozdělovací funkci veřejných financí);
- „dlouhodobou udržitelnost“, založenou na „schopnosti penzijního systému plnit své dlouhodobé sociální a finanční závazky“ (OECD, 2018, s. 22), někdy se užívá pojem „přiměřenost starobního důchodu“, a nakonec
- „finanční stabilitu“, definovanou jako „schopnost penzijních systémů řádně plnit své funkce bez nutnosti dalšího externího financování a bez náhlých změn v jeho parametrech“ (Jedynak, 2019).

Odpovídající úroveň těchto charakteristik je otázkou pro tvůrce politik jednotlivých zemí. Za těchto předpokladů by konečná úroveň penzijních dávek měla být schopna

pokrýt budoucí potřeby důchodců, ale také by měla vyjádřit určitou solidaritu mezi bohatými a chudými, opět pod záštitou tvůrců příslušných politik.

3.2 Modelová konstrukce starobního důchodu

Běžný starobní důchod v ČR se skládá ze dvou následujících složek:

- a) základní výměry (což je pevná částka shodná pro všechny starobní důchodce, bez ohledu na dobu pojištění a příjem);
- b) procentní výměry, část související s vyměřovacími základy, ze kterých se platilo pojištění (částečně odpovídá celoživotně měřené životní úrovni jedince).

Schematicky je to pak:

$$\text{Penzijní dávka} = \text{základní výměra} + 0,015 \times n \times \\ \times (\text{redukovaný, téměř celoživotní, aktualizovaný základ}) \quad (1)$$

kde:

„základní výměra“ vyjadřuje úroveň solidarity systému (nicméně solidaritu posiluje rovněž progresse zabudovaná ve výpočtu procentní výměry). Hodnota je aktualizována podle průměrné mzdy každý rok. Hodnota základní výměry důchodu se rovná 9 % zákonem stanovené průměrné mzdy.

n je doba pojištění (odpracovaná doba), obecně doba zaměstnání či doba podnikatelské činnosti.

„redukovaný, téměř celoživotní, aktualizovaný základ“ má za cíl zohlednit jak celoživotní úroveň příjmů, tak i určitou míru redistribuce systému a v neposlední řadě také technická (informační) omezení systému. Výpočet je poměrně složitý:

- „*téměř celoživotní*“ znamená, že vlivem administrativní a technické náročnosti není možné zohledňovat příjmy za celý život, ale až od roku 1986. Úrovně dřívějších výdělků se neberou v úvahu a lze dovodit, že časem se přejde ke skutečně celoživotnímu ukazateli u důchodců, kteří budou žádat o penzijní dávky v budoucnosti. Lze tedy konstatovat, že je toto omezení způsobeno technickou nedostupností přesných údajů o výdělcích z období před rokem 1986.
- „*redukovaný*“ znamená, že se užije formule pro klouzavou redukci příjmu. Vlivem tohoto vzorce je zvýšení dávky s rostoucím výdělkem relativně nižší než zvýšení výdělku.
- „*aktualizovaný*“ znamená, že nominální příjmy z předchozích let se přepočítají na hodnoty současné. Dochází tak k zrealnění příjmů dosahovaných v minulosti na stav blízký se roku přiznání důchodu.

3.3 Penzijní příspěvky do systému – vyměřovací základ

Starobní důchody jsou financovány z příspěvků do důchodového systému, přičemž ten je založen převážně na průběžném systému financování (PAYG). Existují dvě skupiny osob, které systém financují – zaměstnanci a OSVČ.

Základem pro platby zaměstnanců je jejich hrubá mzda s některými menšími výjimkami.

Vyměřovací základnou pro OSVČ je polovina jejich ekonomického zisku. Těchto 50 % je odhadem mzdy OSVČ – tzv. příjem z práce. Zbytek zisku teoreticky tvoří kapitálové příjmy, které obvykle nejsou předmětem penzijního pojištění. Argument pro tento přístup je následující: kapitálový příjem není omezen věkem ekonomického subjektu, není omezen jeho schopností pracovat. V důsledku toho není nutné pokrýt toto období benefity z důchodového pojištění, není tedy nutné ani z tohoto důvodu platit pojistné do systému. Nicméně určitou vágnost a nejednoznačnost tohoto přístupu lze ilustrovat změnami v tomto indexu (kapitálový zisk / zisk celkový). Systém začínal s hodnotou 35 % v roce 1993, ale následně byl zvýšen v roce 2004 a znovu v roce 2005 na 40, resp. 45 %. Od roku 2006 je hodnota stabilní na úrovni 50 %, avšak se objevují pokusy pokračovat v trajektorii zvyšování (MFČR, 2015). Pro srovnání, například na Slovensku je to 67 % a ve Slovinsku 75 %.

Je stanoven také minimální vyměřovací základ pro platby OSVČ. Tím je část (25 %) zákonem stanovené průměrné mzdy a podléhá každoroční valorizaci (Vančurová, 2016).

3.4 Dělená sazba pojistného na důchodové pojištění a její incidence

Existuje poměrně komplikovaný systém různých lineárních sazeb, historicky založený na Bismarckově penzijním systému s dělenými sazbami: 28 % pro OSVČ a celkem 28 % pro zaměstnance (6,5 % sraženo zaměstnanci z hrubé mzdy, plus 21,5 %, které hradí přímo zaměstnavatel).

Pro naši analýzu je důležité diskutovat ekonomické (ne už tak právní) dopady vyplácení důchodů. Otázkou je, kým je část, kterou ze zákona platí zaměstnavatelé (tj. 21,5 %), skutečně nesena, na koho ekonomicky dopadá, či ekonomickou situaci ovlivní.

Příspěvky na sociální pojištění představují jednu z nejdůležitějších částí celkových veřejných příjmů, v průměru 25 % (OECD, 2019). Ale variabilita je vysoká, je to například více jak 40 % ve Francii nebo 43 % v České republice. Je třeba konstatovat, že teorie incidence i na ní založené praktické analýzy přitahovaly překvapivě mnohem menší pozornost než klasické daně (Bozio, Breda a Grenet, 2016). Dílčí daňové poměry (celkové pojistné ku celkovým daňovým příjmům) jsou pro informaci uvedeny v příloze č. 2.

Neexistuje jasná shoda v chápání ekonomického dopadu tohoto druhu veřejných příjmů (jinými slovy – není shoda na tom, kdo skutečně nese zátěž, zda zaměstnavatel nebo zaměstnanec). Počet studií je relativně nízký a odborníci podávají ve srovnání s analýzami dopadu příjmových daní mnohem méně jednoznačné odpovědi. Detailněji k průzkumu výskytu a dopadu daně z příjmu fyzických osob viz Saez, Slemrod a Giertz (2012).

Tato nízká úroveň zájmu o incidenci pojistného je částečně způsobena společnou myšlenkou, že výsledky by měly být podobné jako u daně z příjmu fyzických osob. Někteří ekonomové se proto domnívají, že speciální výzkum není třeba.

Na druhé straně existují jisté specifické rysy pojistného, které mohou pozměnit konečný dopad ve srovnání s tím, jak je chápán na základě klasického přístupu k incidenci pro daň z příjmu fyzických osob. Nejdůležitější odlišností je účelový a částečně ekvivalentní charakter pojistného ve srovnání s daní (tedy potenciální vztah mezi součtem příspěvkových plateb a součtem dávek (benefitů) obdržených později, tzv. princip prospěchu). Někteří ekonomičtí teoretici se domnívají, že pro pojistné bude pravděpodobně důležitý právě vztah mezi placením pojistného a budoucím více či méně odhadnutelným prospěchem (Diakite a Devolder, 2021; Klazar a Slintáková, 2012).

Princip prospěchu se může měřit indexem progresivity penzijního systému nebo vhodnou analýzou rozdílů v náhradových poměrech (replacement rates). Abychom byli konkrétnější, index progresivity je roven:

- a) 1,00 (100 %, slabý/žádný vztah) pro tzv. „čisté sociální systémy“, málo zásluhové, hodně sociálně solidární, náhradové poměry klesají s růstem příjmu,
- b) 0 (0 %, vztah 1:1) pro takzvané „čisté pojistné systémy“, zásluhové systémy (náhradové poměry pro všechny stejné), nebo
- c) negativní pro tzv. regresivní systémy (náhradové poměry s růstem příjmu rostou, nerovnost ve společnosti se zvyšuje).

Lze konstatovat, že „Čisté sociální systémy vyplácejí stejnou dávku bez ohledu na historii mzdových či jiných zdrojů příjmů poplatníka. Relativní výše důchodu je nezávislá na výdělci a poměr náhrady klesá s výdělkem. Naproti tomu systémy čistého pojištění mají za cíl vyplácet stejný náhradový poměr všem zaměstnancům při odchodu do důchodu“ (OECD, 2011). Index pro český důchodový systém se dlouhodobě pohybuje v první čtvrtině (kolem 65 %) z celkového počtu analyzovaných zemí, ale s mírnou klesající tendencí. Znamená to, že systém je ve srovnání s průměrem solidárnější, vyrovnává nerovnost příjmů ve společnosti, ale v čase tato jeho role klesá (OECD, 2013a; 2011; 2020).

Indikativní také je, že celá polovina zemí OECD má nastaveny sazby tak, že jejich součet u zaměstnanců a zaměstnavatelů je roven sazbám u OSVČ.

Na základě výše uvedeného a také s ohledem na výsledky předchozích studií (Gruber, 1995; Klazar a Slintáková, 2012), které naznačují, že platby sociálního pojištění s jistou úrovní propojení daní a dávek se pravděpodobně plně přesunou na zaměstnance, rozhodli jsme se v našem modelování použít sazbu pro zaměstnance ve výši 28 %.

4 Datové zdroje a modelování celoživotní individuální finanční pozice

V této části jsou probrány klady a zápory datové základny. Její základní charakteristiky jsou srovnány s dalšími datovými zdroji, obvyklými pro tyto druhy analýz a použitými v předchozím výzkumu.

4.1 Databáze MPSV – klady a zápory

Datový soubor MPSV pokrývá celou populaci osob zahrnutých do penzijního systému (1. pilíř, průběžné financování), tedy přibližně 4,6 milionů ekonomických subjektů, zaměstnanců, živnostníků a osob s kombinací těchto příjmů. K tomuto datovému souboru neexistuje žádná jiná srovnatelná databáze.

Ze statistického hlediska můžeme shrnout, že soubor pokrývá nejen vzorek, ale celou populaci a výsledky statistické analýzy tedy nejsou jen odhady, ale skutečné ukazatele popisující celou populaci. Další výhodou pro naši analýzu míry pokrytí ekonomických subjektů důchodovým systémem je skutečnost, že informace týkající se výdělků jsou zcela shodné s těmi, které se používají pro výpočet příspěvků do systému a určení starobních důchodů.

Na druhou stranu musíme přiznat také některé nevýhody plynoucí z použití databáze MPSV. Tento datový soubor je proprietární a není kompatibilní s databázemi jiných zemí (SHARE, 2021; NATCEN, 2021). Obecně tedy není vhodný pro přímé mezinárodní srovnání. Chybí v něm rovněž některé další (kontrolní) proměnné týkající se o socioekonomického postavení pojištěnců.

4.2 Modelování celoživotního dopadu

Rozhodli jsme se vypočítat finální pozici zaměstnanců a OSVČ v penzijním systému tak, jak je popsána v Klazarovi a Slintákové (2012). Vzorek jsme omezili na plně zaměstnané a samostatně výdělečně činné osoby na plný úvazek, tedy s vyloučením osob pobírajících kombinované příjmy. Tím byl umožněn výpočet celoživotních dávek (s jistou mírou zjednodušení).

Podle dostupných údajů vykázalo téměř 50 % OSVČ na plný úvazek vyměřovací základ na úrovni minima (pro rok 2016 nastaveného na cca 81 tis. Kč ročně). Vypočítali jsme celoživotní míry pro tyto samostatně výdělečně činné osoby a také pro zaměstnance s průměrnou a mediánovou mzdou.

Předpoklady pro náš zjednodušený model jsou následující. Osoby žádaly o starobní důchod v roce 2016. Udaje, které nám poskytlo MPSV ze své databáze, pokrývají rok 2016 jako výchozí bod pro naši analýzu. Počet „odpracovaných let“ byl zvolen

jako 45 let. Neexistují žádné vyloučené dny a skutečný příjem je neměnný (téměř celoživotní období). Podle údajů z OECD (2015, s. 115), část Hrubý poměr náhrad pro průměrně vydělávající osoby s různým růstem mezd, jsou české penzijní dávky vysoce imunní vůči změnám ve výdělcích v průběhu pracovní kariéry. Věříme, že tento předpoklad spolu s malými zjednodušeními je stále obhájitelný.

Příjmovou stranu systému jsme modelovali následovně. Podle Holuba (2008) je příspěvek do penzijního systému hrazen pouze po dobu cca 80 % odpracovaných let, proto jsme se rozhodli zvolit období plateb do systému na úrovni 35 let.

Pro OSVČ byla provedena malá úprava. Individuální vyměřovací základ pro období 1986–1989 byl zvolen tak, aby se rovnal průměrné mzdě (tedy stejně jako u zaměstnanců), předpokládáme tedy, že osoby samostatně výdělečně činné byly po tuto krátkou dobu (trvání centrálně plánovaného hospodářství s minimálním výskytem podnikatelů – fyzických osob) zaměstnanci. Předpokládáme také, že pojištěná osoba bude žít (a pobírat dávky) po dobu 15 let (OECD, 2017).

Zaměřujeme se pouze na první pilíř, tedy povinné základní důchodové pojištění, definované dávkami a financované průběžně (PAYG). Důchod ze základního penzijního pojištění čerpá více než 99 % populace, jejíž věk je vyšší než věk odchodu do důchodu, viz MPSV (2016b), a tento finanční zdroj tvořil téměř 100 % příjmů starobních důchodců z penzijních pojištění, tedy zdroje z pojištění soukromého byly téměř nulové (OECD, 2013b, s. 159), část Rovnováha mezi veřejným a soukromým poskytováním povinných důchodů.

5 Výsledky a diskuse

V této části porovnáváme hlavní výsledky pro různé skupiny pojištěnců a z nich odvozujeme doporučení. Měsíční penzijní dávky a hrubé poměry náhrad jsou shrnuty v následující tabulce.

„Cílovou skupinou“ jsou OSVČ platící důchodové pojištění z minimálního vyměřovacího základu. Naše „necílová skupina“ jsou ostatní OSVČ. Pro účely srovnání jsou také zahrnuta data za zaměstnance.

Začneme cílovou skupinou. Analyzovali jsme situaci u 260 000 jednotlivců v naší cílové skupině – OSVČ na plný úvazek platících příspěvek z minimálního základu.

Za věrohodného předpokladu – že platby do systému byly odvozeny z minimálního základu za celou pracovní kariéru činí konečný měsíční důchod 8 000 Kč. Pokud budeme dále předpokládat, že se zároveň OSVČ svým skutečným ziskem pohybovala právě na hraně uplatnění tohoto minima, hrubý poměr náhrad (definovaný pro tuto skupinu jako individuální starobní důchod dělený hrubým předdůchodovým ziskem) činil přibližně 60 %. Pokud předcházející předpoklad uvolníme, lze konstatovat, že tento náhradový poměr s poklesem zisku narůstá i nad tuto hodnotu a nad všechny meze.

Tab. 2 Souhrnné modelové výsledky pro sledované skupiny

Skupina	Absolutní (relativní) četnost	Měsíční starobní důchod (CZK)	Hrubý náhradový poměr
Cílová skupina (min. příspěvky) zisk = 162 036 Kč základ = 81 018 Kč	260 000 (58 %)	8 000	0,6=12*8000/162036 1,2=12*8000/81018 **
Necílová skupina, nad minimem	188 000 (42 %)	> 8 000	< 0,60
Zaměstnanci (základ = medián)	X	12 000	0,55
Zaměstnanci (základ = průměr)	X	13 000	0,45

Zdroj: Vlastní výpočty na základě databáze Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV, 2016a).

Pozn.: Měsíční dávky jsme zaokrouhlili na tisíce. Sazba pojistného na penzijní důchodové pojištění je 28 % za celé sledované období. Předpokládáme, že starobní důchodce bude pobírat penzi 15 let. ** Viz také diskusi níže.

Na druhé straně zaměstnanci obvykle pobírají vyšší nominální starobní důchod (12 000 Kč u zaměstnanců na mediánovém příjmu, 13 000 Kč u zaměstnanců s příjmem průměrným), takže jsou více chráněni před chudobou. Spočtené náhradové poměry jsou u nic ale naopak nižší, 55 % a 45 %, vlivem vyšších vyměrovacích základů.

Opravdu náš důchodový systém počítá s tak nízkými nominálními starobními důchody OSVČ? Ano, ale systém zároveň předpokládá (viz kapitola 3), že polovina zisku je spojena s kapitálovými transakcemi, které mohou generovat příjem i v důchodovém (pracovně neaktivním) období, tj. bez nutnosti osobní pracovní činnosti. V případě, že je osoba schopna investovat polovinu zisku s podobnou mírou návratnosti jakou vykazuje veřejný penzijní systém, bude modifikovaný náhradový poměr jako ukazatel skutečného zachování životní úrovně OSVČ ve starobním důchodu roven dvojnásobku, protože starobní důchodce, bývalá OSVČ, nedostane pouze státní starobní důchod (jako zaměstnanec), ale také výnosy z investovaného majetku.

Pokročilejší, metodologicky i datově náročnější, ale také ekonomicky správnější je přístup založený na celoživotním dopadu. Následující tabulka popisuje výsledky pro celoživotní efekty (pouze pro cílovou skupinu) a je zřejmé, že podle našich předpokladů dostávají tyto osoby ze systému více, než kolik do systému přispívají.

Tab. 3 Souhrnné modelové výsledky pro cílové OSVČ

Skupina	Celoživotní platby*	Celoživotní dávky	Poměr dávka / platba
Cílová skupina (minimální příspěvky)	811 000	1 440 000 =	1,78
Základ = 81 018 Kč // Zisk = 162 036 Kč		15r*12m*8 000	

Zdroj: Vlastní výpočty na základě databáze Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV, 2016a).

Pozn.: Celoživotní dopady jsou vyjádřeny v hodnotě roku 2015. Zkratky „r“ a „m“ značí roky a měsíce.

Provedená analýza odhalila, že míra návratnosti u OSVČ odhadovaná na celoživotní úrovni je vysoká a totéž platí pro standardní hrubý nebo čistý poměr náhrad – vše ve srovnání se zaměstnanci. Nestandardní odvození vyměřovacího základu pro OSVČ (základ se nerovná plnému zisku, ale pouze jeho polovině) může vyvolat dojem, že poměr náhrad je příliš malý na to, aby udržel životní standard OSVČ v průběhu doby strávené v důchodu. Mělo by být jasně prezentováno, že systém předpokládá, že tato skupina ekonomických subjektů by měla zbytek zisku pečlivě použít k dosažení dostatečného přísunu příjmů z majetku během období, které stráví v důchodu – viz diskuse v oddíle 3.3. Nedávná zkoumání dokládají, že sice OSVČ mají vyšší kapitálová aktiva v době odchodu do důchodu, ale i tak je jejich výše nedostatečná, aby kompenzovala výpadek příjmu v důchodu. Navíc pouze 10 zemí OECD zavazuje OSVČ k účasti na povinném penzijním pojištění (OECD, 2019).

5.1 Hospodářsko-politická doporučení

Hospodářsko-politická doporučení pro řešení výše uvedeného mohou být obecně dvojí, jednak 1) narovnání účasti osoby v systému, jednak 2) zvýšení informovanosti.

Na jedné straně je možné přiměřeně navýšit účast OSVČ v systému (a situace v okolních zemích naznačuje, že by to možné bylo, viz Slovensko či Slovinsko s 67 % či 75 % podílu pracovního příjmu u OSVČ).

Na druhé straně (preferováno i autory článku) by mohla pomoci posílená informační kampaň ohledně výše budoucích potenciálních starobních důchodů (nejen) u OSVČ na individuální bázi. Prvním pokusem může být v roce 2021 nově zřízená tzv. „Informativní důchodová aplikace (IDA)“. Jedná se o online službu ePortálu ČSSZ, která se snaží poskytnout „jasnou a srozumitelnou informaci o evidovaném počtu let důchodového pojištění a odhadované výši starobního důchodu. Služba umožňuje i vložení vybraných náhradních dob pojištění (studium, vojenská či civilní služba) či dob zaměstnání nebo výkonu samostatné výdělečné činnosti, které ČSSZ dosud nemá ve své evidenci.“ (ČSSZ, 2021) Citujme dále: „Cílem služby IDA je poskytnout uživateli informace týkající se jeho důchodových nároků s maximálním využitím dat uložených v databázi ČSSZ a s minimalizací požadavků na doplnění

či úpravy ze strany uživatele. To vše proto, aby takto poskytnutá informace byla co nejautentičtější.“ (Statnisprava.cz, 2021)

V této souvislosti je vhodné také krátce diskutovat problematiku ryze národní, tzv. švarcsystém (MPSV, 2021). Krátkodobě je jistě pro ekonomický subjekt výhodnější (racionálnější) mít vyšší čistou mzdu (příjem) z důvodu menšího odvodového zatížení, ale již z hlediska střednědobého či dlouhodobého je nutné brát v potaz také dávkový systém, kde OSVČ přichází o dávky nemocenského pojištění a v dlouhém období pak i o část starobního důchodu. Právě OSVČ spadající pod výše uvedený pojem patří k těm, které si nebudou schopny generovat dostatečnou výši kapitálových příjmů v budoucnu, protože jejich současný podíl pracovních příjmů v zisku bude (téměř) stoprocentní. Fakticky jsou totiž zaměstnanci. Právě tyto osoby vnímáme jako nejvíce ohrožené.

Na závěr k tomuto oddílu bychom chtěli dodat, že standardní popisné ukazatele jako je hrubý poměr náhrad při odchodu do starobního důchodu pravidelně publikovaný a mezinárodně srovnávaný v publikační řadě OECD Pensions at a Glance jsou dobrým výchozím bodem, ale nejsou zcela vhodné pro detailnější socio-ekonomické analýzy. Vypočítávají se totiž na průměrných základech, zatímco naše studie se zaměřuje na konkrétní část (skupinu) na trhu práce; museli jsme je tedy vypočítat (odhadnout) od základu znovu. Bez jedinečných dat, která nám dodali přímo zástupci MPSV, by to nebylo možné. Ještě zajímavější a metodologicky správnější je přístup založený na celoživotním dopadu systému. Pokusili jsme se jít touto cestou a odhadnout poměr celoživotních příspěvků a celoživotních dávek, který jako ukazatel není pravidelně vyčíslován a zveřejňován.

6 Závěr

Analýza odhalila, že pro téměř 60 % OSVČ je hrubý náhradový poměr 60 % (resp. 120 %, pokud zvažíme redukci zisku o 50 % při konstrukci vyměřovací základu, který je 50 % zisku). Pro srovnání, zaměstnanci mají hrubé náhradové poměry rovnající se 45 % v případě průměrných a 55 % v případě mediánových mezd.

Zcela odlišný obraz se ukáže, pokud se zaměříme na nominální míry (nominální měsíční starobní důchod nebo nominální celoživotní starobní důchod). Nominální starobní důchody pro OSVČ vykazující minimální základ činí 8 000 Kč ve srovnání s 13 000 Kč (12 000 Kč) pro průměrné (mediánové) mzdy.

Rozdíly v nominálních a relativních mírách jsou způsobeny rozdíly v rozdělení příjmů (nižší úroveň a rozptýl u OSVČ) a rozdílným přístupem k výpočtu vyměřovacího základu (základ pro OSVČ se rovná pouze polovině zisku).

Vzhledem k vysoké míře sociální solidarity penzijního systému v České republice dosahuje „chudší“ skupina obyvatel výrazně lepších relativních ukazatelů (hrubý náhradový poměr). V důsledku předpokladu, že kapitálový příjem není omezen na

dobu pracovní aktivity a přetrvává rovněž v období odchodu do důchodu, je vyměřovací základ zákonem snížen o 50 %. Toto snížení je druhým důvodem nízké úrovně nominálních penzijních dávek pro OSVČ, ale je velkou (sociálně – politickou) otázkou, zda si to samotné OSVČ uvědomují a zda z toho dovozují příslušné důsledky.

Věříme, že nejen akademická a politická diskuse ohledně redukované úrovně vyměřovacího základu u OSVČ bude iniciátorem změny ve výši této úrovně, jak se tomu dělo už i v minulosti (viz kapitola 3.3). A skutečně, redukce míry tohoto snížení byla jedním z doporučení Pracovní skupiny pro otázky zdanění příjmů zaměstnanců a podnikajících fyzických osob (MFČR, 2015). Dopady politického cyklu (snaha získat a udržet voliče z řad OSVČ) bohužel způsobily, že k realizaci tohoto doporučení již nedošlo.

Věříme také, že snadno dostupné a věrohodné informace týkající se jednotlivých individuálních odhadovaných budoucích dávek mohou občany motivovat ke zvýšení úrovně příspěvku do (nejen) veřejných penzijních systémů. Inspirací může být například systém ve Švédsku (PENSIONSMYNDIGHETEN, 2021). Je nutné ocenit také nově vznikající „Informativní důchodovou aplikaci (IDA)“ jako online aplikaci České správy sociálního zabezpečení (ČSSZ, 2021).

Na závěr ale konstatujeme, že zásadní změna důchodového systému, kterou avizuje nově vznikající vláda, je nesporně záležitostí politické odpovědnosti a široké shody politických stran a hnutí. Změny ale musí umět politici svým voličům rovněž vysvětlit tak, aby argumenty byly pro většinu občanů pochopitelné a akceptovatelné.

Literatura

BOZIO, A., BREDA, T., GRENET, J., 2016. *Incidence of Social Security Contributions: Evidence from France*. 2016. B.m.: Workshop - Incidence and labour market effects of SSCs, London, Paris School of Economics (PSE) and Institut des politiques publiques (IPP).

ČSSZ, 2021. Informativní důchodová aplikace. *ePortál ČSSZ*. [online] [vid. 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://eportal.cssz.cz/-/sluzby/informativni-duchodova-aplikace>.

DIAKITE, K., DEVOLDER, P., 2021. Progressive Pension Formula and Life Expectancy Heterogeneity. *Risks* [online]. Sv. 9, č. 7, s. 127. doi: 10.3390/risks9070127.

NATCEN [NATCEN Social Research], 2021. *English Longitudinal Study of Ageing (ELSA)* [online]. [vid. 31. 10. 2021]. Dostupné z: <http://www.natcen.ac.uk/taking-part/studies-in-field/elsa-50plus-health-and-life/>.

GRUBER, J., 1995. *The Incidence of Payroll Taxation: Evidence from Chile* [online]. Working Paper 5053. B.m.: National Bureau of Economic Research [vid. 29. 10. 2021]. Dostupné z: doi: 10.3386/w5053.

GRUBER, J., 2015. *Public Finance and Public Policy*. 5. vyd. New York: Worth Publishers.

HOLUB, M., 2008. *Nepříspěvkové doby v důchodovém systému ČR - opomíjený prvek transformace důchodového systému* [online]. Disertační práce. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze [vid. 29. 10. 2021]. Dostupné z: https://theses.cz/id/fv48k8/#panel_text.

JEDYNÁK, T., 2019. *Pension Economics in the Era of Ageing Population, Part III.1 - Key Challenges of Modern Pension Schemes (Sustainability of Pension Schemes and Retirement Age)*. Zvaná přednáška v rámci předmětu 1VF415. 15. 5. 2019. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze.

KLAZAR, S., OCHRANA, F., PLAČEK, M., VACEKOVÁ, G., 2021. The development and specific features of outsourcing, offshoring, and knowledge intensive business services in the Czech Republic – The case of Prague and Brno. In: *Outsourcing in European Emerging Economies – Territorial Embeddedness and Global Business Services*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, Routledge advances in regional economics, science and policy. S. 114–128.

KLAZAR, S., SLINTÁKOVÁ, B., 2012. How Progressive is the Czech Pension Security? *Prague Economic Papers* [online]. Sv. 21, č. 3, s. 309–327. doi: 10.18267/j.pep.426.

MFČR, 2015. *Odborná pracovní skupina posoudí zdanění příjmů* [online]. [vid. 30. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2014/odborna-pracovni-skupina-posoudi-zdaneni-18695>.

MPSV, 2014. *Druhý pilíř skončí. Ministryně představila způsob a termíny ukončení* [online]. [vid. 29. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/-/druhy-pilir-skonci-ministryne-predstavila-zpusob-a-terminy-ukoncení>.

MPSV, 2016a. *Databáze vyměřovacích základů pro důchodové pojištění*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, Sekce podpory seniorů, Pojistně matematické oddělení.

MPSV, 2016b. *Pokud živnostníci odvádí na důchodové pojištění minimum, dočkají se velmi malého důchodu, upozorňuje MPSV* [online]. [vid. 29. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/pokud-zivnostnici-odvadi-na-duchodove-pojisteni-minimum-dockaji-se-velmi-maleho-duchodu-upozorňuje-mpsv>.

MPSV, 2021. *Švarcsystém* [online]. [vid. 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/svarcsystem>.

OECD, 2011. *Pensions at a Glance 2011: Retirement-income Systems in OECD and G20 Countries* [online]. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development [vid. 29. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2011_pension_glance-2011-en.

OECD, 2013a. *Gini coefficients on pension entitlements and earnings: OECD average and national earnings-distribution data* [online]. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development [vid. 30. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013/gini-coefficients-on-pension-entitlements-and-earnings_pension_glance-2013-table72-en.

OECD, 2013b. *Pensions at a Glance 2013: OECD and G20 Indicators* [online]. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development [vid. 31. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en.

OECD, 2015. *Pensions at a Glance 2015: OECD and G20 indicators* [online]. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development [vid. 29. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/pensions-at-a-glance-2015_pension_glance-2015-en.

OECD, 2017. *Pensions at a Glance 2017: OECD and G20 Indicators* [online]. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development [vid. 29. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/pensions-at-a-glance-2017_pension_glance-2017-en.

OECD, 2018. *OECD Pensions Outlook 2018* [online]. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development [vid. 30. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/oecd-pensions-outlook-2018_pens_outlook-2018-en.

OECD, 2019. *Pensions at a Glance 2019: OECD and G20 Indicators* [online]. Paris: OECD Publishing. [vid. 29. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.oecd-ilibrary.org/content/publication/b6d3dcfc-en>.

OECD, 2020. *OECD Reviews of Pension Systems: Czech Republic* [online]. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development [vid. 14. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/oecd-reviews-of-pension-systems-czech-republic_e6387738-en.

OECD, 2021. *Revenue Statistics - OECD countries: Comparative tables* [online] [vid. 30. 10. 2021]. Dostupné z: <https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=rev>.

PENSIONSMYNDIGHETEN, 2021. *Se hela din pension och använd vår pensionsprognos / Pensionsmyndigheten* [online]. [vid. 30. 10. 2021]. Dostupné

z: <https://www.pensionsmyndigheten.se/forsta-din-pension/hur-mycket-pension-far-jag/prognosstandard>.

POTŮČEK, M., 2018. Economic globalization and the role of the EU social policy as challenge (not only) for Central and Eastern Europe. *Social Work & Society* [online]. Sv. 16, č. 2. [vid. 29. 10. 2021]. Dostupné z: <https://ejournals.bib.uni-wuppertal.de/index.php/sws/article/view/568>.

POTŮČEK, M., RUDOLFOVÁ, V., 2016. Rivalry of Advocacy Coalitions in the Czech Pension Reform. *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy* [online]. Sv. 9, č. 1, s. 117–134. doi: 10.1515/nispa-2016-0006.

SAEZ, E., SLEMMOD, J., GIERTZ, S. H., 2012. The Elasticity of Taxable Income with Respect to Marginal Tax Rates: A Critical Review. *Journal of Economic Literature*. Sv. 50, č. 1, s. 3–50. doi: 10.1257/jel.50.1.3.

SHARE, 2021. *The Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE): Home* [online]. [vid. 31. 10. 2021]. Dostupné z: <http://www.share-project.org/home0.html>.

STATNISPRAVA.CZ, 2021. *Informativní důchodová aplikace České správy sociálního zabezpečení - statnisprava.cz* [online]. [vid. 14. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.statnisprava.cz/rstsp/clanky.nsf/i/informativni_duchodova_aplikace_ceske_spravy_socialniho_zabezpeceni__21072308_23491264.

SZCZEPAŃSKI, M., 2018. The Economic and Social Consequences of Changes in the Pension System in Poland in 2017. In: *Theoretical and Practical Aspects of Public Finance 2018: Proceedings of 23rd International Conference*. Prague: University of Economics, Prague.

ŠUSTR, L., 2019. *Důchodová komise začala dotazníkem. ODS připravuje vlastní řešení systému penzí - Echo24.cz* [online]. [vid. 29. 10. 2021]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SiZc4/duchodova-komise-zacala-dotaznikem-ods-pripravuje-vlastni-reseni-systemu-penzi>.

TRESCH, R. W., 2014. *Public Finance: A Normative Theory*. 3rd edition. Boston: Academic Press.

VANČUROVÁ, A., 2016. *Daňový systém ČR 2016*. 13. aktualizované vydání. Praha: 1. VOX a.s.

VARIAN, H. R., 1992. *Microeconomic Analysis, Third Edition*. New York: W. W. Norton & Company.

VOSTATEK, J., 2021. Czech Pension Reform Plan. In: *Theoretical and Practical Aspects of Public Finance 2021: Proceedings of 25th International Conference TaPAPF*. Prague: Prague University of Economics and Business.

Příloha 1 Veřejné důchody v % celkových příjmů důchodců

Země	Podíl veřejných důchodů na příjmu důchodce	Země	Podíl veřejných důchodů na příjmu důchodce
Belgie	85.0	Island	58.6
Lucembursko	82.6	OECD–průměr	57.1
Finsko	81.8	Lotyšsko	57.1
Rakousko	81.2	Švédsko	52.4
Maďarsko	78.7	Japonsko	49.2
Česká republika	78.1	Dánsko	46.6
Francie	78.1	Nizozemí	45.2
Portugalsko	77.4	Švýcarsko	43.2
Irsko	76.7	UK	42.6
Řecko	75.8	Nový Zéland	41.7
Itálie	75.1	USA	41.3
Slovinsko	74.8	Austrálie	38.0
Španělsko	71.4	Kanada	35.1
Německo	70.6	Izrael	29.6
Polsko	69.8	Korea	25.0
Slovensko	67.1	Chile	18.3
Estonsko	64.2	Turecko	14.9
Litva	62.0	Mexiko	6.1
Norsko	60.4		

Zdroj: OECD (2019), část „Příjmy starobních důchodců“, strana 185.

Příloha 2 Pojistné sociálního pojištění jako % HDP v roce 2018

Země	Pojistné jako % všech daňových příjmů	Země	Pojistné jako % všech daňových příjmů
<i>Česká republika</i>	43.8	Lucembursko	27.1
Slovenská republika	43.0	Portugalsko	26.9
Litva	42.1	<i>OECD – průměr</i>	25.7
Slovinsko	41.4	Norsko	25.5
Japonsko	40.2	Korea	25.4
Německo	37.7	Spojené státy	24.9
Polsko	37.2	Švýcarsko	23.6
Holandsko	36.0	Švédsko	21.8
Estonsko	34.9	UK	19.1
Francie	34.9	Irsko	17.3
Rakousko	34.8	Izrael	16.8
Španělsko	33.9	Kanada	14.0
Maďarsko	31.6	Mexiko	13.4
Itálie	31.0	Kolumbie	9.6
Belgie	30.2	Island	9.5
Turecko	29.9	Chile	6.9
Řecko	29.9	Dánsko	0.1
Lotyšsko	29.3	Austrálie	0.0
Finsko	27.9	Nový Zéland	0.0

Zdroj: OECD (2021).

Pozn.: Nulová hodnota indikátoru je způsobena financováním penzijního systému prostřednictvím všech daní. V těchto zemích neexistuje konkrétní zdroj financování penzijních dávek.

Redistributive effects of the Czech pension system – microeconomic approach

Alena Vančurová – Eliška Čejková – Stanislav Klazar

Abstract:

The burning issue within the pension system in the Czech Republic is the level of coverage of self-employed persons. According to the data, they constantly report their income near the level of minimal basis during their lifetime. We estimate the replacement rates, lifetime benefit and lifetime contribution index using updated unique dataset of Assessment Base for Pension Insurance to shed the light on this problem. We can sum up that the income distribution of self-employed persons is highly concentrated, with the peak at the profit level which corresponds with the minimal base for pension contribution. Due to the high degree of the Czech pension system progressivity, the general result is that the self-employed persons are better off in comparisons with the employees if we concentrate on relative measures, but worst off if we concentrate on nominal measures. The only way how to solve this puzzle may be the effective information campaign which will reveal the future level of pensions /replacement rates/ to encourage the self-employed persons to participate in other, broadly defined, pillars of pension system.

Keywords:

Income distribution; Employee; Self-employed persons; Pensions; Replacement rate; Redistribution; Solidarity; Progressivity; Lifetime incidence.

JEL Classification:

D3, D63, E24, H23, H55, J2.